

Hurufat Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılda Maraş Kazasındaki Vakıf Görevlilerinin Atanma ve Azil Durumlarının İncelenmesi*

Ümmet Soydemir**
ORCID: 0000-0002-0982-2225

Öz

Çalışmamızda, 18. yüzyıl Maraş Kazasında toplumun önemli bir parçası sayılan vakıflardaki atanma ve azil durumları incelenmiştir. Osmanlı toplum hayatında, başta eğitim ve kültür hizmetleri olmak üzere toplumun faydasına olan hizmetlerin neredeyse tamamına yakının vakıflar tarafından yürütüldüğü yazılı kaynaklarda görülmektedir. Vakıflar; cami, mescit, medrese, zaviye gibi kurumlarda istihdam edilen çok sayıda görevli ile iktisadi hayatın önemli bir unsuru olmuştur. Osmanlı idarî ve iktisadi yapısında XVI. yüzyılın sonlarından itibaren meydana gelen değişimin diğer müesseseleri olduğu gibi vakıf müessesesini de olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu durum XVIII. yüzyılda Maraş vakıflarında istihdam edilen görevlilerin atanma ve azil süreçlerindeki yazışmalardan da anlaşılacaktır. Araştırmada, vakıf görevlilerinin yanı sıra kâtip, muhızır gibi mahkeme üyelerinin, ahi babaların, müjdecî ve derbentçilerin de atama ve azillerinin kaydedildiği; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan Hurufat Defterleri başta olmak üzere konuyla ilgili arşiv belgelerinden ve tetkik eserlerden istifade edilmiştir. Vakıf müessesesindeki bozulma ile görevlilerinin atanma ve azillerinin ilişkisinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada bilgisizlik, liyakatsizlik, görevin terki, zimmet, akıl hastalığı, kekemelik, hilebazlık, sarhoşluk, yalancılık, hatta eşkıyalık gibi gerekçelerle azledilen görevliler olduğu tespit edilmiştir

Anahtar Kelimeler: Hurufat Defteri, Vakıf, Cihet, Vazife, Mütevelli

Gönderme Tarihi: 29/05/2022

Kabul Tarihi: 30/06/2022

*Bu makale yazarın "XVIII. Asırda Maraş Kazasında Sosyal Hayat ve Vakıflar" adlı Doktora tezinden türetilmiştir.

**Doktora Öğrencisi, Sütçü İmam Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kahramanmaraş-Türkiye, ummetsoydemir@gmail.com

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

SOYDEMİR, Ü., "Hurufat Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılda Maraş Kazasındaki Vakıf Görevlilerinin Atanma ve Azil Durumlarının İncelenmesi", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 9, S. 2, 2022, s.500-535.

Investigation of Appointment and Dismissal of Foundations Officials in Maraş District in XVIII. Century According to The Hurufat Register

Ummet Soydemir*
ORCID: 0000-0002-0982-2225

Abstract

This study discusses the status of appointment and dismissal in the foundations, considered a significant part of the society in the XVIII century Maraş District. It is seen in the written sources that almost all of the services for the benefits of the society, especially education and cultural services, were carried out by foundations in Ottoman social life. Foundations; it became a significant element of economic life with many officials employed in institutions such as mosques, masjids, madrasas, and zawiyas. It is seen that the change that took place in the Ottoman administrative and economic structure since the end of the XVI. century negatively affected the foundations institution as well as other institutions. This situation will also be understood from the correspondences in the appointment and dismissal processes of the official employed in the Maraş foundations in the XVIII. century. In the research, archival documents and examination work related to the subject, especially Hurufat Registers in the Archives of the General Directorate of Foundations, where the appointment and dismissal of court members such as clerks, muhızır; ahi fathers, heralds, and derbent workers recorded, were used. In this study, which aims to examine the relationship between the deterioration in the foundation institution and the appointment and dismissal of its officials, it has been determined that there are officials who were dismissed for reasons such as ignorance, incompetence, abandonment of duty, embezzlement, mental illness, stuttering, cheating, drunkenness, lying, and even banditry.

Keywords: Hurufat Register, Foundation Institution, Aspect, Duty, Trustee, Minister.

Received Date: 29/05/2022

Accepted Date: 30/06/2022

* PhD Student, Sütçü İmam University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Kahramanmaraş-Turkey, ummetsoydemir@gmail.com

You can refer to this article as follows:

SOYDEMİR, Ü., ‘‘Hurufat Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılda Maraş Kazasındaki Vakıf Görevlilerinin Atanma ve Azil Durumlarının İncelenmesi’’, *Academic Journal of History and Idea*, Vol. 9, Issue 2, 2022, p.500-535.

На основе тетради Хуруфат исследование назначения и увольнения должностных лиц вакфа в уезде Мараш в XVIII веке

Уммет Сойдемир*
ORCID: 0000-0002-0982-2225

Резюме

В нашем исследовании была изучена ситуация назначения и увольнения в вакфах, считающихся важной частью общества Марашского уезда в XVIII веке. Как свидетельству письменных источников, в общественной жизни Османской империи за счет вакфов финансировалась образование и культура, а также другие сферы общества. Мечети джаме, медресе и завия являлись общественно-политическими центрами, и центрами образования, в которых служили чиновники. В конце XVI века произошедшие перемены в общественно-экономической структуре Османской империи оказали негативное влияние как на институт вакфа, так и на другие институты. Из переписки марашских вакфов такое состояние продолжалось до XVIII века. Помимо должностных лиц вакфов, в исследовании были отмечены назначение и увольнение членов суда, таких как клерки, сторож, ахи (главы ремесленных организаций), глашатаи и кузнецы. В качестве источника были использованы архивные документы и исследовательские работы, относящиеся к теме, особенно тетради Хуруфат в Архиве Главного управления вакфов. В данном исследовании, целью которого является изучение взаимосвязи между коррумпированностью учредительного учреждения и назначением и увольнением должностных лиц, было установлено, что были должностные лица, которые были уволены по таким причинам, как неосведомленность, некомпетентность, дезертирство, растрата, психические заболевания, заикание, измены, пьянство, ложь и даже бандитизм.

Ключевые слова: Тетрадь Хуруфат, вакф, направление, должность, должностное лицо.

Получено: 29/05/2022

Принято: 30/06/2022

*Аспирант, Университет Сютчу Имам, факультет искусств и наук, факультет истории, Кахраманмараш-Турция, ummetsoydemir@gmail.com

Ссылка на статью:

SOYDEMİR, Ü., "Hurufat Defterlerine Göre XVIII. Yüzyılda Maraş Kazasındaki Vakıf Görevlilerinin Atanma ve Azil Durumlarının İncelemesi", академическая история и мысль, Т.9, NO.2, 2022, С.500-535.

Giriş

Sözlük anlamı “durmak, durdurmak, alıkoymak” olan vakıf, terim olarak bir malın sahibi tarafından “dinî, ictimai, ve hayrî bir gayeye yönelik olarak ebediyen tahsisi” şeklinde özetlenebilecek, hayır müesseselerini ifade etmektedir.¹ Osmanlı hukukunda vakıflar; akar veya akar hükmünde olan bir malın alınmamak, zorunlu haller haricinde satılmamak ve miras olarak intikal etmemek üzere şahsi servetten ayrılarak Allah’ın mülkü hükmünde kamu yararına bir veya birkaç amaca müebbeden tahsis edilmesi suretiyle meydana getirilmiş hukuki müesseseleri ifade eder.²

Vakfın hukuki bir nitelik kazanması için kadı tarafından tescil edilmesi zorunludur. Bu tescil işlemi kadının farazi bir yargılaması ile kesinleşir. Şöyle ki vâkıf yani vakfı tesis eden kişi, kendi mülkü olan bir malı şartlara uygun bir şekilde vakfeder ve tayin ettiği mütevelliyeye teslim eder. Böylelikle mal mütevellinin yetkisinde olur. Daha sonra vâkıf kadıya müracaat ederek vakıf yaptığını, devamlı masraflar tayin ettiğini ve mütevelliyeye teslim ettiğini ancak vakıftan rücu ettiğini belirterek müteveli aleyhine dava açar. Bunun üzerine müteveli mahkemeye davet edilir; müteveli de vâkıfın talebi karşısında İmâmeyn’in³ görüşünü öne sürer ve vakfi iade etmez. Hâkim bu anlaşmazlığı çözmek için usulen bir yargılama yapar ve kamu yararını düşünerek vakfın bağlayıcı olduğuna dair kararını verir, sicile geçer böylece vakıf tescil edilmiş olur.⁴

Tescil edilen bu vakfiye ile vakfın kuruluş amacı, mal varlığı, gelirlerin miktarı ve vakfın yıllık gelirinin harcanacağı yerler ile vakfın idaresine dair esaslar belirtilir.⁵ Tesis edilen vakfın özelliklerine göre vakıfta bir göreve atanacak olanlar vâkıfın şartlarına göre atanır. Örneğin 24 Haziran 1712’de tesis ettiği vakfi tescil ettiren Nakîbü’l-Eşraf kaymakamı Seyyid Mehmed Efendi ibn-i Mahmud Efendi, vakfın tevliyetini hayatta olduğu müddetçe kendisine vefatından sonra ise eslah ve erşed evladına; Nakîb Camii’nin imamlık, hatiblik ve

¹Hacı Mehmet Günay, “Vakıf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s.475.

²Ömer Hilmi, *Ahkâmü’l-Evkaf*, İstanbul, 1307, s. 2; Ali Himmet Berki, “Hukuki ve İctimai Bakımdan Vakıf”, *Vakıflar Dergisi*, S. 5, Ankara1962, s.9.

³Ebu Hanifenin talebeleri Ebu Yusuf ve İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybâni için kullanılan tabirdir. Daha geniş bilgi için bkz. Salim Ögüt, “İmameyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, TDV Yayınları, İstanbul 2000, s.207.

⁴Ahmed Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s.160-161

⁵Murat Çizakça, *İslam Dünyasında Vakıflar*, KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, Konya 2017, s.27; Tahsin Özcan, *Osmanlı Para Vakıfları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara2003, s.1.

müdürlük cihetlerini⁶ ise erkek evladının soyundan olup, halk arasında dindarlığı ile bilinen hadis dersleri ile birlikte tefsir dersleri verebilecek kabiliyette kimselerin görevlendirilmesini istemiştir. Temmuz 1749'da vakfını tescil ettiren Rıdvanzâde Ali Efendi ise, inşa ettirdiği medrese müderrislerinin hadis ilmini bilen; kâtiplerin ise imlada ve hesapta yetenekli kişiler arasından seçilmesini şart koşturmuştur.

İctimaî ve iktisadî hayat üzerinde önemli etkileri olan vakıflar, devletin sosyal alana müdahale imkânının sınırlı olduğu tarihsel koşullarda insanların, sosyal ve tabii krizler karşısında korunmasını sağlayan bir refah sisteminin temellerini oluşturmuştur.⁷ Böylelikle devletin bütün eşitlikçi gayretlerine rağmen tümü ile kaldırılması mümkün olmayan fakirliğin azaltılması ve toplumsal huzurun sağlanmasına katkıda bulunmuşlardır.⁸ Neredeyse bütün müesseselerini kendisinden önceki Müslüman-Türk devletlerinden alan Osmanlı toplumunda vakıf müessesesi en mükemmel hale ulaşmıştır. Öksüz kızlara çeyiz hazırlanması, borcundan dolayı hapis olanların kurtarılması, kölelerin azat edilmesi gibi sosyal yardımlaşmaya dair faaliyetler ile medrese ve kütüphane, yol, köprü, cami ve mescit inşası gibi kamu hizmetleri⁹ vakıflar aracılığı ile görülmüştür. Bundan dolayı Osmanlı medeniyeti "Vakıf Medeniyeti" olarak da tesmiye edilmiştir.¹⁰

Toplumsal hayatta bu derece etkin olan vakıfları üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar; Osmanlılardan önceki İslam devletlerinden intikal eden Kadim Vakıflar, mirî arazinin temlik edilmesi suretiyle kurulan İrsadî Vakıflar ve hayırseverlerin kendi mülklerinden ayırdıkları mallarla tesis ettikleri Sahih Vakıflardır. Her biri ayrı bir hükmi şahsiyet olarak faaliyet gösteren bu vakıflardan; padişahlar ve devlet adamlarınca tesis edilmiş, zengin gelir kaynaklarına sahip irsadî vakıflar ile kadim vakıfların bir bölümü tayin edilen nazırlar tarafından idare edilmişken hayırseverlerce kurulan vakıflar yerinden yönetim esasına göre mütevellileri tarafından idare edilmişlerdir.¹¹

Osmanlı toplumunda sosyal hayatının her alanında etkin olan vakıflar, iktisadi hayatta da önemli bir yere sahiptir. Anadolu Eyaleti'nin 1530-1540 yıllarındaki tahrirlerine göre 79784.960 akçe gelirin %17'sinin vakıfların elinde bulunmaktadır. Aynı tarihlerde Karaman

⁶ Hayri müesseselerdeki imamlık, hatiplik, müderrislik, kayımlık gibi hizmetlerdir. Günümüzdeki kullanımıyla "kadro" demektir. Daha geniş bilgi için bk. Ali Himmet Berki, "Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler", Doğu Limited Şti. Matbaası, Ankara 1966, s.10.

⁷ Nadir Özbek, "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet", *Toplum ve Bilim*, S.92, Ankara 2002, s. 7-33.

⁸ Mehmet Genç, "Klasik- Osmanlı Sosyal İktisadi Yapısı ve Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, S.42, Ankara 2014, s. 16.

⁹ Halim Baki Kunter, "Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd", *Vakıflar Dergisi*, S.1, Ankara 1938, s.103

¹⁰ Ziya Kazıcı, *Osmanlı Vakıf Medeniyeti*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014, s.74,75.

¹¹ Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s.63.

vilayetinin gelirlerinin %14'ü, Rum Vilayetinin gelirlerinin %15,7'si, Halep ve Şam vilayetlerinin gelirlerinin %14'ü, Zulkadriye vilayetinin gelirlerinin %5'i ve Rumeli vilayetinin gelirlerinin %5,4'ü vakıflara ayrılmıştır.¹² XVIII. Asırda vakıf müessesesinin genişlemesiyle birlikte vakıfların gelirleri bir tahmine göre toplam devlet gelirlerinin üçte birine diğer bir tahmine göre yarısına eşittir.¹³

Osmanlı Devleti bu derece iktisadi güce sahip olan vakıfları denetlemek için daha ilk yıllarından itibaren tedbirler almıştır. Sultan Yıldırım Bayezid Han'ın saltanatında her vilayete bir *Ahkâm-ı Şer'iyye Müfettişi* tayin edilmiş vakıflar ve nazırlar bu müfettişlerce teftiş edilmişlerdir. Fatih Sultan Mehmed döneminde sadrazamların idaresine bırakılan vakıfların idaresi için *Sadr-ı Ali Nezareti*; II. Bayezid devrinde şeyhülislamın nezaret ettiği vakıfların idaresi için *Şeyhülislamlık Nezareti* kurulmuştur. Nihayet 1586'da *Evkaf-ı Haremeyn Nezareti* kurularak Darü's-saade Ağası Beşir Ağa nazır olarak tayin edilmiştir.¹⁴

Vakıfları denetlemek için çeşitli müesseseler tesis edilse de Osmanlı sosyal yapısında XVI. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan bozulmalardan vakıf müessesesi de etkilenmiştir. Her sosyal olayda olduğu gibi vakıf müessesesinin bozulmasında da birden fazla etken vardır. Bunlardan biri mîrî arazilerin¹⁵ vakıf haline getirilmesidir. Bu durum Koçi Bey tarafından Sultan IV. Murad'a sunulan layihada "*memalik-i İslamiyede vaki olan tumar ve zemetlerin güzideleri hilaf-ı şer'-i şerif ve mugayyir-i kanun-ı münifkimin başmaklık¹⁶ ve kimin arpalık¹⁷ ve kimin Havas-ı Humayun'a ilhak idüb kimini temlik ve kimini vakf ve kimini bedeni sıhhatte olan nice kimselere tekaüdlük üzre verüb bi'l-cümle zemet ve tumar ekabirme'külü oldu...*"¹⁸ şeklinde ifade edilmiştir.

Günümüzde, vâkıfın, tesis ettiği vakfın yönetimini ve bütün gelirlerini kendisine; ölümünden sonra da evladına tahsis ettiği ailevi vakıfların sayındaki artışın vakıf sistemindeki

¹² Ömer Lütfi Barkan, "Şehirlerin Teşekkül ve İnkişafı Tarihi Bakımından: Osmanlı İmparatorluğu'nda İmâret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar", *İstanbul Üniversitesi İktisad Fakültesi Mecmuası*, C.23, S.1-2, İstanbul 1963, s.242

¹³ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s.149-150.

¹⁴ Nazif Öztürk, "Evkâf-ı Humayûn Nezâretinin Kuruluş Tarihi ve Nâzırlarının Hal Tercümeleri I", *Vakıflar Dergisi*, S.15, Ankara 1982, s.91,92.

¹⁵ Mîrî Arazi: Osmanlı Devleti'nde mülkiyeti devlete, tasarruf hakkı devlet hizmeti gören askerî sınıf mensuplarına bırakılmış olan arazidir. Bu hususta daha geniş bilgi için bk. M. Macit Kenanoğlu, "Mîrî Arazi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.30, TDV Yayınları, Ankara 2020, s.157-160.

¹⁶ Paşmaklık: Kelime anlamı olarak "ayakkabı, pabuç" demektir. Osmanlı maliyesinde terim olarak valide ve hanım sultanlara bağlanan ödeneği ifade eder. Daha geniş bilgi için bk. Mehmet İpşirli, "Paşmaklık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.34, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s.186.

¹⁷ Arpalık: Osmanlılar'da devlet memurlarına hizmette buldukları sürece maaşlarına ek olarak; görevden ayrıldıklarında ise bir nevi emekli maaşı olarak tahsis edilen gelirleri ifade eder.

¹⁸Koçi Bey, *Koçi Bey Risalesi*, Mösyo Vats Tabhanesi, İstanbul 1267, s.12.

bozulmanın nedenlerinden¹⁹ olduğu yönünde yaygın bir görüş vardır²⁰. Bu görüşü savunanlar, iddialarını müsadere uygulamasına dayandırmaktadırlar. Gerçekten de XVII. asrın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin ekonomik, idarî ve askerî açıdan büyük bir bunalıma sürüklenmesiyle müsadere uygulaması artmış; XVIII. asrın sonlarında neredeyse sıradan insanlar bile müsadere uygulamalarına maruz kalmıştır.²¹ Müsadere uygulamasının yaygınlaşmasıyla ailevi vakıfların sayısının artması birlikte değerlendirildiğinde özellikle askerî zümreye mensup kişilerin servetlerini korumak için vakıf tesis etmiş olmaları mümkündür. Maraş'ta XVIII. asırda tesis edilmiş vakıflardan vakfiyesi tespit edilebilen sekiz vakıftan beşinin ehl-i örf mensuplarınca tesis edilmiş olması bu yargıyı güçlendirmektedir.

Vakıfların gayr-i menkul olma şartının kalkması, mukataa, icareteyn ve gedik usullerindeki suiistimler ve plansızlık da vakıf müessesesindeki bozulmaların sebeplerindedir²². Bu müessesedeki bozulmayı en belirgin şekilde gösteren kaynaklardan biri vakıf görevlilerinin cihet tevcih kayıtlarının yer aldığı *Hurufat Defterleri*'dir. Kadı ya da vakıf mütevellisinin arzı üzerine atanan vakıf görevlilerinin yanı sıra mahkeme görevlilerinin, ahi babalarının berat tevcihlerinin de kaydedilmiş olmasından dolayı bu defterler, sosyal tarih araştırmaları açısından önemli kaynaklardır. Defterlerin içeriği hakkında bilgi sahibi olunması konunun daha iyi anlaşılması için faydalı olacaktır.

2- Hurufat Defterleri

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan bu defterler; Osmanlı idari teşkilatının en temel birimi olan kazaların isimlerinin Arap alfabesindeki harf sırasına göre tutuldukları için Hurufat Defterleri olarak isimlendirilmişlerdir²³. Kazaskerlik Dairesi'nde tutulduğuna dair genel bir kabul bulunan bu defterler 209 adet olup 146'sı Anadolu Hurufat ve 63'ü Rumeli Hurufat Defteri'dir.²⁴

Vakıf teşkilatlarının her ne konuda olursa olsun günlük muamelelerinin yazıldığı²⁵ bu defterlerden bir kazadaki vakıf müessesesinin kim tarafından nerede bina ettirildiği, tayininin

¹⁹ Mustafa Alkan, "Osmanlı Vakıf Sisteminde Bozulma Üzerine Bazı Düşünceler", *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, S.166, İstanbul 2017, s.70.

²⁰ Muhammet Nuri Tuñç, "Hurufat Defterlerine Göre Vakıf Kurumunda Yaşanan sıkıntılar: Adıyaman Vakıfları Örneği", *Vakıflar Dergisi*, S.53, Ankara 2020, s.103

²¹ Tuncay Ögün, "Müsadere", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s.67.

²² M. Alkan, a.g.m., s.70.

²³ Tuncer Baykara, *Osmanlı Taşra Teşkilatı'nda XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Ankara 1990, s.3;

²⁴ Hasan Demirtaş, "Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurufat Defterleri: Kangırı Örneği", *Vakıflar Dergisi*, S.37, Ankara 2012, s.49-52.

²⁵ İbrahim Ateş, "Vakıf Belgeler Arşivi'nin Dünü ve Bugünü", *II. Vakıf Haftası 3-9 Aralık 1984*, Ankara 1985 s.28.

sebeple ve kimin talebi üzerine yapıldığı, görevlilerin ne kadar ücret aldığı, vakıf müessesenin hangi tarihlerde tamir gördüğü, gibi hususları takip edilebilmek mümkündür.

Mütevelli, kadı/naïbler tarafından gönderilen arzlar veya şahısların şeyhülislamlık ve kazaskerlik makamlarına sundukları arzuhaller üzerine kaleme alınan bu kayıtlar Osmanlı zihniyet dünyasını da yansıtmaktadır. Şöyle ki, Maraş Kalesi'nin demircisinin Manuk isminde bir gayr-i müslim olmasına²⁶ yine Maraş Kalesi'nin su yollarının tamirinin kale dizdarının arzı üzerine günlük bir akçe ile Manas isimli bir zimmîye tevcih edilmesine²⁷, Şeyh Hüseyin Mahallesi'ndeki Şeyh Hüseyin Dede Camii'nin tamir işlerinde Serkis isimli bir Ermeni'nin görevlendirilmesine²⁸ dair hükümler Osmanlı toplumunda farklı etnik ve dini unsurlara karşı gösterilen toleransın açık birer delilidir.

Yukarıdaki izahlardan da anlaşılacağı üzere günümüzde masrafları devlet tarafından karşılanan kamu hizmetleri Osmanlı toplumunda hayırseverlerce tesis edilen, vakıf hukuku çerçevesinde faaliyet gösteren vakıflar tarafından yerine getirilmiştir. XVIII. asır Maraş vakıflarından ücret alan görevlilerin atanma ve azilleri belirli bir bürokratik süreç gerektirirdi. Bu sürecin ana hatlarıyla da olsa bilinmesi konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

3- Vakıf Görevlilerinin Atanmaları / Cihet Tevcihi

Hurufat Defterlerinde 1703 ile 1801 yılları arasında Maraş Kazasındaki vakıf müesseselerin çeşitli sebeplerle münhal kalan cihetlerinin tevcih edilmesi üzerine kaleme alınan 4758 kayıt tespit edilmiştir. Bu cihet tevcihleri vakfiyedeki esaslara göre şartlı “bi'l-meşrutiyet” ya da şartsız “bilâ meşrutiyet” olmak üzere iki şekilde gerçekleşirdi. Mütevelli²⁹, kale dizdarı³⁰ hatta Hacı Bektaş-ı Veli Asitanesi Seccadenişini³¹ arzlariyle cihet tevcih edildiği görülse de cihetlerin tevcihinde kadıların rolü büyüktü. Cihet herhangi bir sebeple münhal kaldığında erbab-ı istihkak olarak adlandırılan hak sahiplerinden biri arzuhal ile vakfın bulunduğu yerin kadısına başvurur, kadı başvuruyu inceledikten sonra durumu bir arz ile başkente bildirirdi.³²

Taşradan gönderilen bu arz Divan-ı Humayun kalemlerinden olan Ruus Kalemi'nde incelenir buradan ruus yazılarak, beratı ile tezkiresinin yazılması için vakfın kaydının

²⁶VGMA, HD, nr.1135, s.42.

²⁷VGMA, HD, nr.1157, s.82.

²⁸VGMA, HD, nr.1128, s.229.

²⁹ Maraş'ta XVIII. asırda 177 cihet mütevelli arzıyla tevcih edilmiştir.

³⁰ Maraş Kalesi'ndeki Sultan Süleyman Camii'nde bir akçe yevmiye ile ferraşlık vazifesine sahip olan Ebubekir ölünce ciheti kale dizdarının arzı üzerine Ekim 1726'da Mehmed'e tevcih edilmiştir. Bk. VGMA, HD, nr.1128, s.229.

³¹ Elbistan Kazası Ortaniyabet Nahiyesi Afsus Köyü'nde bulunan Dede Baba Zaviyesinin zaviyedarlık ciheti 1762 Kasım ayında Hacı Bektaş-ı Veli Asitanesi Seccadenişini Seyyid Bektaş'ın arzıyla tevcih edilmiştir. Bk. VGMA, HD, nr.1156, s.13.

³² Mehmet İpşirli, “Cihet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.7, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s.547.

bulunduğu kaleme gönderilirdi.³³ Kazaskerlik dairesinden alınan beratlar *Askerî Beratı* olarak adlandırılırdı.³⁴ Adlarına berat yazılanlar bu beratlarını Anadolu Muhasebesine kaydettirirdi.³⁵ Anadolu Muhasebesinden yazılan beratlar ise Maliye Beratı olarak adlandırılırdı³⁶.Ancak bazı görevliler buraya kaydettirmeden kazaskerlikten aldıkları “Askerî Beratı” olarak adlandırılan beratlarla cihet tasarruf etmişlerdir. Bu durum vazifelere haksız yere müdahalelere sebep olmuştur.³⁷

4- Cihet Tevcih Nedenleri

Maraş'ın vakıfları ve sosyal hayatı hakkında fikir veren tevcih kayıtlarının 1429'u ölüm sebebiyle kaleme alınmıştır. Standart bir formda³⁸ yazılan bu hükümler%30'luk oranla ilk sırada yer almaktadır. Ölüm sebebiyle yapılan atamalar yıldan yıla değişkenlik göstermektedir. Ancak, 1720, 1721 ve 1722 yıllarında ölüm sebebiyle yapılan atamaların ortalaması diğer yıllardan yüksektir. Bu durum söz konusu yıllarda Maraş'ta bir salgın hastalık görüldüğünü akla getirmektedir. Zira Antep'te büyük bir veba salgınının meydana geldiği 1742'de³⁹ Maraş vakıf cihetlerinden 14'ü ölüm sebebiyle el değiştirmişken 1743'te 37 cihet ölüm sebebiyle tevcih edilmiştir. Bu hükümlerin birçoğunda vefat edenin cihetinin hayatta evladı var ise evladına yoksa erbâb-ı istihkak olarak adlandırılan hak sahiplerinden birine tevcih edildiği görülmektedir. Geride çocuk bırakmadan (bi-lâ veled fevt olan) vefat ettiği için erbâb-ı istihkaktan birine tevcih edilen cihet sayısı ise 138 olup toplamda %2,9'luk bir orana sahiptir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, ölüm halinde tasarruf edilen cihet ölen şahsın oğulları varsa oğullarına yoksa erbâb-ı istihkaktan birine tevcih edilmiştir. Ancak birçok vakıf görevlisi hayatta iken tasarruf ettikleri vakıf cihetlerini çocuklarına ya da gerekli şartlara haiz birine devretmişlerdir. Tevcih kayıtlarında bu durum *feragat* veya *kasr-ı yed* olarak ifade edilmiştir. Bu şekilde yapılan tevcihlerde ciheti devreden görevli beratını da teslim ilgili büroya teslim etmek zorundaydı. Cihet sahibinin vazifesinden feragat etmesi suretiyle tevcih edilen cihetlerin sayısı ise 618 olup, toplam içinde %13'e lük bir orana sahiptir.

³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s.45; Halil İnalcık, “Reisü'l-Küttab”, *İslam Ansiklopedisi*, C.9, MEB Basımevi, İstanbul 1964, s.675.

³⁴Mübahat Küttükoğlu, “Berat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s.473.

³⁵ İ., H., Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.347.

³⁶VGMA, AT, d.nr.265, s.195.

³⁷VGMA, AT, d.nr.234, s.166.

³⁸ Bu hükümlerde vakıf müessesenin nerede bulunduğu, görevlinin günlük ücretinin ne kadar olduğu ifade edildikten sonra görevlinin öldüğü ifade edilir. En son tevcihin kimin arzı üzerine yapıldığı belirtilir. “*Maraş'da Deveciyân Mahallesi Mescidi'nde bir akçe ile nısfimâmete mutasarrıf Hacı Hüseyin fevt Hacı Mehmed'ebâ-arz-ı naîbinâyet..*”

³⁹ Daniel Panzac, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Veba (1700-1850)*,(Çev.Serap Yılmaz), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997, s.98.

Bunların haricinde *müceddeden* olarak ifade edilen bir tevcih şekli daha vardır. İhtiyaç sebebiyle tevcih edilen 599 cihet toplamda %13'lük bir orana sahiptir.

Vakıf görevlisinin ölümü sebebiyle tevcih edilen vakıf cihetlerin yanında cihet sahibinin öldüğünün iddia edilmesiyle el değiştiren 9 tevcih kaydı bulunmaktadır ki toplamda %0,19'luk bir orana tekabül etmektedir. Oranı çok düşük de olsa görevlinin öldüğünün iddia edilmesiyle cihetin el değiştirdiği hükümlerin hemen hepsinde dikkati çeken ifade; cihetin “*bir-tarikle*” ele geçirildiğidir. Bu şekilde ele geçirilen cihetlerde görülen bir başka ifade *üzerinden alma* ifadesidir. Erbab-ı istihkaktan olmadığı halde bir şekilde ciheti kendi adına berat ettiren gerçek ortaya çıkarınca esas sahibine yeniden tevcih edilen 676 kayıt bulunmaktadır. Toplam kayıtların %14,21'ini oluşturmaktadır.

Bir-tarikle ifadesinin yer aldığı kayıtların birçoğunda tevcihin ne suretle gerçekleştiği kesin olarak ifade edilmese de bazı kayıtlarda cihetin rüşvet⁴⁰, sahte arz⁴¹ ya da mazulnaîbten alınan arzlarla⁴² hukuksuz bir şekilde el değiştirdiği açıkça ifade edilmektedir. Rüşvet sebebiyle el değiştiren iki cihet tespit edilebilmiştir. Bunlardan biri İmaret-i Nebeviye Vakfı'nın “Duagû” cihetidir. Günlük on akçe ücret ile dua-gû olan Hasan'ın ciheti cahil olduğu gerekçesiyle Şeyh Osman'a tevcih edilmiş; Şeyh Osman ise cihetini Tekyenişînzâde Ahmed'e devr etmiştir. Bu esnada ortaya çıkan Ömer oğlu Osman, Maraş dışında ikamet eden vakfın mütevellisine rüşvet vererek dua-gûluk cihetini ele geçirmiştir. Ancak Maraş naibinin durumu bildirmesi üzerine cihet tekrar Tekyenişînzâde'ye tevcih edilmiştir.⁴³ Rüşvet aldığı için görevden alınan bir diğer isim Maraş mahkemesi kâtiplerinden Abdullah'tır. Rüşvet alarak davalara müdahil olduğu gerekçesiyle Maraş ulemanın talebi üzerine görevden alınmış yerine Ali Halife atanmıştır.⁴⁴ Toplamda %14'lük bir orana tekabül eden 676 tevcih kaydında cihetlerin usulsüz olarak tevcih edildiği anlaşılmaktadır ki bu oran vakıf sistemindeki bozulmayı göstermesi bakımından önemlidir.

Yukarıda zikredilenlerin yanında çok genç ya da yaşlı olma, eşkıyalık faaliyetlerine katılma, yüz kızartıcı suç, hastalık gibi farklı gerekçelerle cihetleri ellerinden alınan vakıf görevlileri vardır. Hastalık sebebiyle görevden alınanlardan biri, Şadi Bey Camii'nin ferraşı ve çerağdarı Yusuf'tur. Yusuf'un çerağdarlık ve ferraşlık ciheti, 1706 Nisan'ında Ali ve Mehmed'e tevcih edilmiştir.⁴⁵ Ulu Camii vakfından günlük on akçe yevmiye alan müezzin Yusuf ise akıl hastası olduğu gerekçesiyle 1708 Ağustos'unda azledilmiştir.⁴⁶ Muhtemelen

⁴⁰VGMA, HD, nr.1156, s. 24.

⁴¹VGMA, HD, nr.1149, s. 22.

⁴²VGMA, HD, nr.1145, s. 84.

⁴³VGMA, HD, nr.1156, s. 24.

⁴⁴VGMA, HD, nr.1135, s. 42.

⁴⁵VGMA, HD, nr.1157, s.54.

⁴⁶VGMA, HD, nr.1157, s.55.

kardeş olan Seksenler Mahallesi'ndeki Hacı Musa Camii'nin imamları Osman ve Abdullah kekeme olduklarından cihetleri Şubat 1727'de Hacı İlyas Halife'ye tevcih edilmiştir.⁴⁷ Veli Bey'in tamir ettirdiği mektepte muallim-i sıbyan olan Hamza ise yaşlanıp göremez olunca Nisan 1733'te görevden alınmış yerine Şeyh Hüseyin ve Molla Mehmed atanmıştır.⁴⁸ Divanlı Mahallesi'ndeki Hacı Bayezid Camii Vakfı'nın yarım hitabet cihetine mutasarrıf olan Mustafa ise “*Şâbb-ı emred*⁴⁹” olduğu gerekçesiyle Kasım 1725'te görevden alınmıştır.⁵⁰

Cemaatle iyi geçinememek de azil sebeplerindedir. Örneğin, Deveciyan Mahallesi Mescidi'nin imamı ve aynı zamanda vakfın mütevellisi Kara Mehmed, mahallelinin nefretini kazandığı için Mayıs 1717'de ciheti elinden alınarak Şeyh Mehmed'e tevcih edilmiştir.⁵¹ Cemaat kendisinden nefret ettiği için görevden alınan bir diğer isimde Divanlı Mahallesi Şeyh Hayreddin Camii'nin imamı Mehmed'tir. 1749 Mart'ında cemaatin şikâyeti üzerine görevden alınmıştır.⁵² Bu iki ismin cemaatin nefretini kazanacak ne yaptıkları açıkça ifade edilmese de bazı hükümler, efal-i kerihayi alışkanlık haline getirenlere ahalinin tepki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Kara Maraş Mahallesi'ndeki Ağa Veli Camii'nin imamı İbrahim yalan söylemeyi huy edindiği için 1717 Mayıs'ında vakfın mütevellisinin talebi üzerine görevden alınmıştır.⁵³ Kötü davranışları sebebiyle görevden alınan bir başka isim, Bostancıyan Mahallesi Mirza Alaybeyi Camii'nin Ekim 1727'de azledilen imamı Mustafa'dır.⁵⁴ Kayışlı Mahallesi'ndeki Kürd Hacı Hızıroğlu Camii vakfının mütevellisi Hacı Mehmed ise şarap içtiği için 1741 Mayıs'ında görevden alınmıştır.⁵⁵

Kötü alışkanlıkları iddiasıyla görevden alınan bu isimlerin gerçekten bu davranışları sebebiyle mi yoksa rakiplerinin iftiralarıyla mı görevden alındıklarını tespit edebilmek mümkün değildir. Bununla birlikte âyân ve eşraf olarak adlandırılan yerel güçlerin ön plana çıktığı XVIII. asırda Maraş'ta eşkıyaların sosyal hayatta büyük bir sorun olduğu bilinen bir gerçektir.⁵⁶ Öyle ki divandan gönderilen Ocak 1691 tarihli emirde eşkiya ile mücadele eden

⁴⁷VGMA, HD, nr.1128, s.230.

⁴⁸VGMA, HD, nr.1145, s.86.

⁴⁹ Yüzünde kıl olmayan, çok genç erkekler için kullanılan bir tabir. Bk. Hüseyin Remzi, *Lugat-i Remzi*, C.I, İstanbul, 1305h, s.118.

⁵⁰VGMA, HD, nr.1091, s.257.

⁵¹VGMA, HD, nr.1157, s.69.

⁵²VGMA, HD, nr.1148, s.75.

⁵³VGMA, HD, nr.1157, s.69.

⁵⁴VGMA, HD, nr.1145, s.88.

⁵⁵VGMA, HD, nr.1145, s.114.

⁵⁶ Maraş'taki asayiş hadiseleri ile ilgili daha geniş bilgi için bk. Faruk Söylemez, XVIII. Yüzyılın Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevrelerinde Eşkıyalık Hareketleri, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C., S.22, Kayseri 2007 s.69-85; Hasan Arslan- Süleyman Demirci, Eşkıyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyâleti Örneğinde Devlet Görevlilerinin Eşkıyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarındaki Yansımaları (1590-1750), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.16, Isparta 2012, s.47-76; Mahmut Ulubaş, “*Maraş ve Çevresinde Aşiretler (1774-1865)*”, Doktora Tezi, Kahramanmaraş 2016.

Rişvanoğlu Halil Paşa'nın yardımına gitmesi istenen Gynk Nahiyesinden Küpeli Hasan⁵⁷, Temmuz 1712'de eşkıyalıkla suçlanarak Rakka'ya sürgün edilmiştir.⁵⁸

Maraş vakıflarında görevli olan bazı isimler deerazil başı olmak, levend taifesine katılmak ya da eşkıyalık etmekle suçlanarak cihetleri ellerinden alınmıştır. Bunlardan biri Ulu Camii'nin vaizi Hasan'dır. Eşkıyayı başına toplayıp ehl-i irza musallat olduğu iddiasıyla Eylül 1723'te azledilmiştir.⁵⁹ Erazil başı olarak nitelenen bir başka isim Etmekçiyan Mahallesi'ndeki Nakîb Seyyid Ahmed Efendi Camii'nin imamı Seyyid Ahmed'tir. 1726 yılı haziran ayında azledilerek yerine Şeyh Abdurrahman atanmıştır.⁶⁰

Divanlı Mahallesi'ndeki Şeyh Müslim Camii'nin imamı Halil'in Nisan 1771'de levend taifesine katıldığı gerekçesiyle azledilmesi de oldukça dikkat çekicidir.⁶¹ Bilindiği üzere vezir veya beylerbeylerinin yanlarında bulunan sekban, sarıca, gönüllü ve levent isimleriyle anılan silahlı askerler sefer zamanlarında istihdam edilmiş savaş sona erdikten sonra işsiz güçsüz kalarak eşkıyalığa başlamışlardır.⁶²

5- Vakıf Görevlileri

Aşpez: Ař ve Farsça (پختن) mastarından türeyen, pişiren anlamındaki "pez" (پز) kelimesinin birleşiminden meydana gelmiştir. İmaret, tekke ve zaviyelerdeki aşçıları ifade eder.

Aşrhn: Ař-i şerif Kur'an-ı Kerim'den on ayet demektir.⁶³ Ař kelimesine Farsça (خواندن) mastarından türeyen okuyucu, okuyan anlamındaki "hn" (خوان) kelimesinin eklenmesiyle meydana gelen bu kelime terim olarak vkfın şartına göre Kur'an-ı Kerim'den ayetler okuyanları ifade eder.

Bukadr: Düşük dereceli medreselere buka olarak isimlendirilmiştir.⁶⁴ Genellikle camilerin yanında inşa edilen bu eğitim kurumlarında ders anlatanlara bukadr denilmiştir.

Cbi: Vakfın gelirini toplayan tahsildarlar için kullanılmıştır. Vakfın büyüklüğüne göre bir veya daha fazla sayıda cbi görevlendirilmişlerdir.⁶⁵

Āerađdr: Medrese, cami, mescit gibi müesseselerde kandillerin yakılması işiyle ilgilenen kimsedir.

⁵⁷COA, A.DVNS.MHM, d., nr.100, s.104, Hkm.404.

⁵⁸COA, A.DVNS.MHM, d., nr.117, s.176, Hkm.774.

⁵⁹VGMA, HD, nr.1119, s.386.

⁶⁰VGMA, HD, nr.1091, s.259.

⁶¹VGMA, HD, nr.1149, s.22.

⁶²Mcteba İlgürel, "Levent", *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*, C.27, TDV Yayınları, Ankara 2003, s.150.

⁶³ A.H. Berki, *a.g.e.*, s.7.

⁶⁴ Mehmet İşirli, "Buk'a", *Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi*, C. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s.387.

⁶⁵ A. H. Berki, *a.g.e.*, s.9.

Dersiâm: Medreselerde talebelere, camilerde halka açık dersler veren müderrislerdir.⁶⁶

Devrhân: Vâkıfın şartı gereğince Cuma veya herhangi bir gün öğle namazından önce Mülk suresi veya başka bir sureyi okuyan kimsedir. Devir ve birbirine bağlı olmak suretiyle okunduğu için Devr-hânlık denmiştir.⁶⁷

Duagû: Dua kelimesine Farsça, “Konuşmak, söylemek” anlamındaki (گفتن) mastarından türemiş söyleyici anlamındaki “gû” (گو) kelimesinin eklenmesiyle meydana getirilen, “dua eden, duacı” anlamındaki bu terim olarak, Osmanlılarda saray, merkez ve esnaf teşkilatı ile vakıf müesseselerde dua ile ilgili görevleri yerine getirenler görevliler için kullanılmıştır.⁶⁸

Ferraş: Sözlük anlamı bir şeyi yaymak, döşemek olan Arapça “ferş” (فرش) mastarından türetilen ferraş, vakıf müesseselerin temizliğinden sorumlu kimseler için kullanılmıştır.⁶⁹

Kanavatçı: Kanat, (قنات) yer altından su geçirilecek künk ve lağımdır. Çoğulu kanavatdır (قنوات).⁷⁰ Kanavatçı ise vakıf müesseselerin su borularının ve lağımlarının tamirinden sorumlu kimsedir.

Loğkeş: Loğ, toprak damların üzerindeki killi toprağı sert bir katman haline getirmek için kullanılan silindir biçimindeki ağır taştır. Bu kelimeye “çeken” anlamındaki Farsça “-keş” (کش) kelimesinin eklenmesiyle oluşturulmuştur. Vakıf müesseselerin damlarına loğ çeken görevlileri ifade eder.

Meremmetçi: Vakıf müesseselerin tamir işleri ile ilgili görevlileri ifade eder.

Muvakkit: Namaz vakitlerinin hesaplanmasından sorumlu kimsedir.

Münaadi: Çağırma anlamındaki nidâ kelimesinden türetilmiştir. Çağırma demektir. Namaz vakitlerinde halkı camilere çağırma kişiyi münâdi denir.

Mütevelli: Sözlük anlamı başkasının işini gören, dostluk gösteren, bakımını üstlenen olan mütevelli kelimesi terim olarak bir vakfi yasalar çerçevesinde idare eden kimseyi ifade eder. Kayyım da denilmiştir. Vâkıf tarafından belirlenen mütevellilere vâkıfın şartına bağlı olarak atandıkları için “meşrut mütevelli”; eğer mütevelli hâkim tarafından belirlenmiş ise “mansub

⁶⁶ Mehmet İpşirli, “Dersiâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.9, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s.185.

⁶⁷ A. H. Berki, *a.g.e.*, s.12.

⁶⁸ Mehmet İpşirli, “Duagû”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.9, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s.541.

⁶⁹ Mehmet İpşirli, “Ferraş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s.408.

⁷⁰ A. H. Berki, *a.g.e.*, s.30.

mütevelli” denilmiştir.⁷¹ Kimi zaman vâkıflar tevliyeti şahsa değil fetva eminliği, kadılık, valilik gibi makamlara da şart edebilmişlerdir.⁷²

Naathân: Sözlük anlamı “nitelemek, iyi ve güzel şeyleri abartılı biçimde dile getirmek; nitelik, vasıf” olan na‘t özellikle Türk ve Fars edebiyatında Resûlullah’ı öven şiirlerin yaygın adıdır.⁷³ Bu şiirleri okuyan kimselere na‘t-hân denir.

Nazır: Kelime anlamı görüp gözeten demektir. Vakıf ıstılahında mütevelli anlamında kullanıldığı gibi mütevellinin faaliyetlerine nezaret etmek üzere vâkıf ya da hâkim tarafından atanan kimseye denilmektedir.⁷⁴

Suyolcu: Suyun kaynağından çıkarılıp şehirlerde düzenli bir şekilde akıtılmasına kadar icra edilen meslek mensubudur.⁷⁵ Suyolları için tesis edilen vakıflardan ücret almışlardır.

Temcidhân: Temcid; sözlük anlamı olarak “tâzim ve senâ etmek” demektir. Terim anlam olarak minarelerde ezandan ayrı olarak Allah’a yapılan dua, tazarru münacatı ifade eder.⁷⁶ Bu duaları okuyan kimselere temcidhân denir.

Zaviyedâr: Tekkenin küçüğüne zâviye⁷⁷ denilmiştir. Zâviyelerin yönetimindeki görevlilere ise zâviyedâr denmiştir.

⁷¹ Nazif Öztürk, “Mütevelli” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s.217.

⁷² A. H. Berki, *a.g.e.*, s.43.

⁷³ Mustafa Çiçekler, “Na‘t”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.32, TDV Yayınları, İstanbul2006, s.435.

⁷⁴ A. H. Berki, *a.g.e.*, s.44.

⁷⁵ Abdullah Martal, “Suyolcu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.38, TDV Yayınları, İstanbul 2010, s.1.

⁷⁶ Ubeydullah Sezikli, “Temcid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.40, TDV Yayınları, İstanbul 2011, s.410.

⁷⁷ Mustafa Kara, “Tekke”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.40, TDV Yayınları İstanbul 2011, s.368.

Sonuç

Osmanlı toplumunda vakıflar, sosyal yardım kuruluşları olmalarının yanında istihdam ettikleri görevlilerle iktisadi ve sosyal hayatta da önemli bir yere sahip olmuştur. Askerî, iktisadî ve idarî etkenlerle Osmanlı klasik toplum düzeninde XVI. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan bozulma bütün kurumları olduğu gibi vakıf müessesesini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu etki en bariz şekilde usulsüz bir şekilde el değiştiren vakıf cihetlerden anlaşılmaktadır. Hurufat Defterlerindeki 4758 tevcih kaydının 676'sında vakıf görevlileri cihetlerinin ellerinden alındığından şikâyet etmişlerdir. Bu şikâyet kayıtlarının çoğu bir iki cümlelik kısa özetler olduğundan cihetin nasıl el değiştirildiği ifade edilmemektedir. Bununla birlikte özellikle görevlilerin azledildiği hükümlerde azledilme sebepleri belirtilmektedir. Bu hükümlerin 86'sında vakıf görevlisinin câhil ve nâ-ehil olduğu için görevden alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca az sayıda da olsa bazı görevlilerin yalancılık, zimmet hatta eşkıyalık gibi nedenlerle görevden alınmışlardır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

Bâb-1 Asâfi Kataloğu Mühimme Defterleri Nr., 100, 117.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

Hurufat Defterleri (HD) Nr.1091, 1119, 1128, 1135, 1149, 1156, 1157,

Anadolu Tafsil Defterleri (AT) Nr. 234, 265,

Araştırma ve Tetkik Eserler

AKGÜNDÜZ, A., *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2013.

ALKAN, M., “Osmanlı Vakıf Sisteminde Bozulma Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, S.166, İstanbul 2017, s.67-83.

ARSLAN, H.- DEMİRCİ, S., 2012, Demirci, Eşkıyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyâleti Örneğinde Devlet Görevlilerinin Eşkıyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarındaki Yansımaları (1590-1750), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.16, Isparta 2012, s.47-76.

ATEŞ, İ., “Vakıf Belgeler Arşivi’nin Dünü ve Bugünü”, *II. Vakıf Haftası 3-9 Aralık 1984*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1985, s.26-31.

BARKAN, Ö., L., 1963, “Şehirlerin Teşekkül ve İnkışafı Tarihi Bakımından: Osmanlı İmparatorluğu’nda İmâret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.23, S.1-2, İstanbul 1963, s.239-296.

BAYKARA, T., *Osmanlı Taşra Teşkilatı’nda XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1990.

BERKİ, A.H., “Hukuki ve İctimai Bakımdan Vakıf”, *Vakıflar Dergisi*, S.5 Ankara 1962, s.9-13.

....., *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye Benzeri Vesikalarda Geçen İstilahve Tabirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1966.

- ÇİÇEKLER, M., “Na’t”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s.435-436.
- ÇİZAKÇA, M., *İslam Dünyasında Vakıflar*, KTO Karatay Üniversitesi Yayınları, Konya 2017.
- DEMİRTAŞ, H., “Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurufat Defterleri: Kangırı Örneği”, *Vakıflar Dergisi*, S.37, Ankara 2012, s.47-92.
- GENÇ, M., “Klasik- Osmanlı Sosyal İktisadi Yapısı ve Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, S.42, Ankara 2014, s.9-18.
- GÜNAY, H., M., “Vakıf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.42, TDV Yayınları, İstanbul 2012, s.475-479.
- HİLMİ, Ö., *Ahkâmü'l-Evkaf*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1307.
- İLGÜREL, M., “Levent”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.27, TDV Yayınları, Ankara 2003, s.149-151.
- İNALCIK, H., “Reisü'l-Küttab”, *İslam Ansiklopedisi*, C.9, MEB Basımevi, İstanbul 1964, s.671-683.
- İPŞİRLİ, M., “Cihet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.7, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s.546-548.
- , “Paşmaklık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.34, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s.186-187.
- , “Buk‘a”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s.386-387.
- , “Dersiâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.9, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s.185-186.
- , “Duâgû”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.9, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s.541-542.
- , “Ferraş”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s.408-409.
- KARA, M., “Tekke”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.40, TDV Yayınları, İstanbul 2011, s.368-370.
- KAZICI, Z., *Osmanlı Vakıf Medeniyeti*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2014.

- KENANOĞLU, M., “Mîrî Arazi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.30, TDV Yayınları, Ankara 2020, s.157-160.
- KOÇI BEY, *Koçi Bey Risalesi*, Mösyö Vats Tabhanesi, İstanbul 1267.
- KUNTER, H., B., “Türk Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd”, *Vakıflar Dergisi*, S.1, Ankara 1938, s.103-129.
- KÜTÜKOĞLU, M., “Berat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s.472- 473.
- REMZİ, H., *Lugat-i Remzi*, C.1, Maarif Nezareti Matbaası, İstanbul 1305
- MARTAL, A., “Suyolcu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.38, TDV Yayınları, İstanbul 2010, s.1-2.
- ÖĞÜT, S., “İmameyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.22, TDV Yayınları İstanbul 2000, s.207.
- ÖĞÜN, T., “Müsadere”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s.67-68.
- ÖZBEK, N., “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Sosyal Devlet”, *Toplum ve Bilim*, S.92, Ankara 2002, s.7-33.
- ÖZCAN, T., *Osmanlı Para Vakıfları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.
- ÖZTÜRK, N., *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
- , “Evkâf-ı Humayûn Nezâretinin Kuruluş Tarihi ve Nâzırlarının Hal Tercümeleri I”, *Vakıflar Dergisi*, S.15 Ankara 1982, s.89-100.
- , “Mütevelli” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.32, TDV Yayınları, İstanbul 2006, s.217-220.
- PANZAC, D., *Osmanlı İmparatorluğu’nda Veba (1700-1850)*, (Çev.Serap Yılmaz) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.
- SEZİKLİ, U., “Temcîd”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.40, TDV Yayınları, İstanbul 2011, s.410-411.
- SÖYLEMEZ, F., “XVIII. Yüzyılın Başlarından XIX. Yüzyıl Ortalarına Kadar Maraş ve Çevrelerinde Eşkıyalık Hareketleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.22, Kayseri 2007, s.69-85.

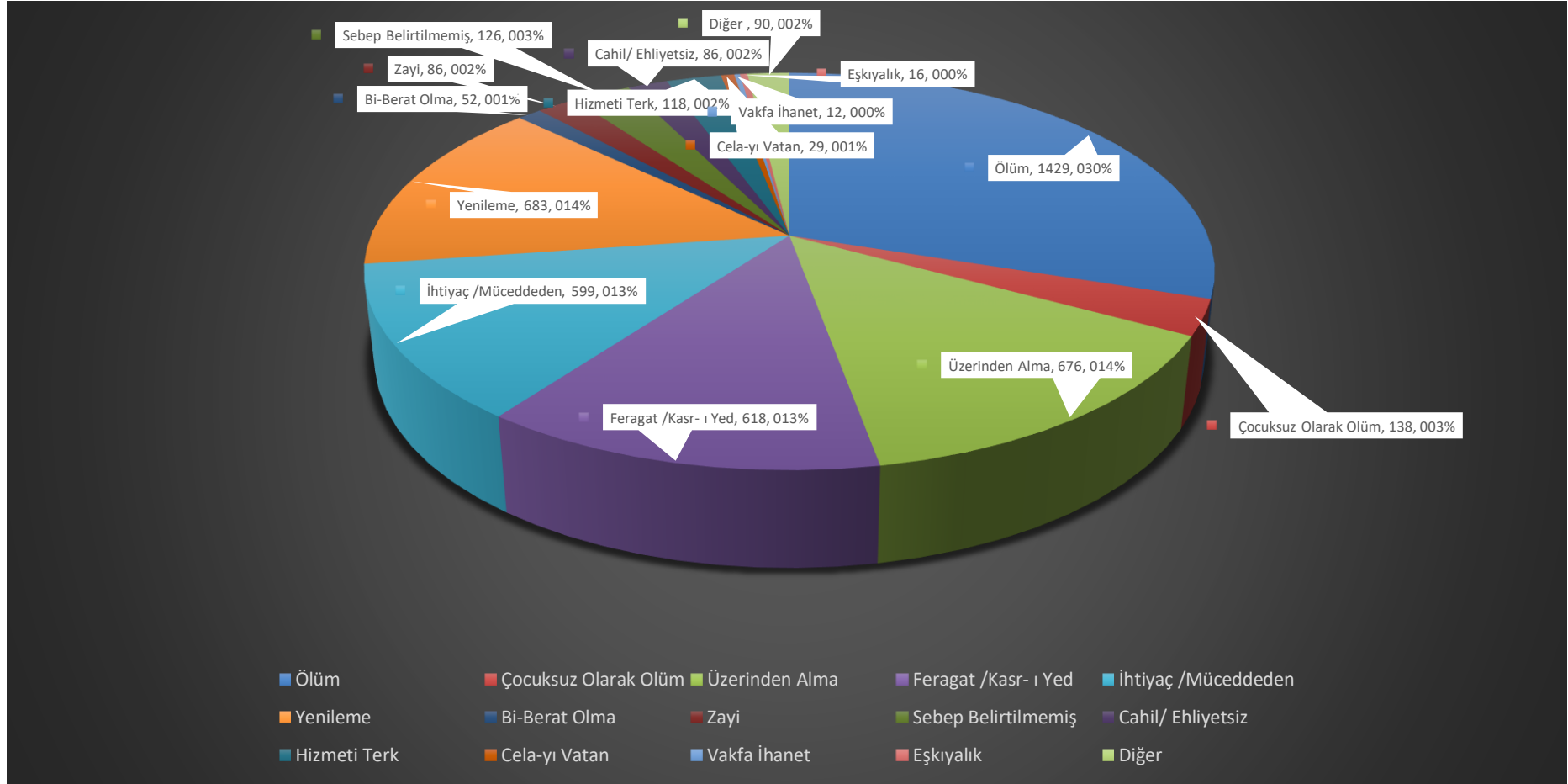
TUNÇ, M., “Hurufat Defterlerine Göre Vakıf Kurumunda Yaşanan sıkıntılar: Adıyaman Vakıfları Örneği”, *Vakıflar Dergisi*, S.53, Ankara 2020, s.101-114.

ULUBAŞ, M., “*Maraş ve Çevresinde Aşiretler (1774-1865)*”, Doktora Tezi, Kahramanmaraş 2016.

UZUNÇARŞILI, İ., H., *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

YEDİYILDIZ, B., *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

Ekler

Tablo I : Tevcih Sebeplerine Göre 1703-1801 Yılları Arasında Maraş Kazasındaki Cihet Tevcihleri

Yıl	Ölüm	Çocuksuz	Olarak	Öldü	Üzerinden	Feragat-Kasf-Yed	İhtiyaç (Müceddeden)	Yenileme / Tecdid	Beratsız (Bi-Berat)	Beratin Kaybolması-	Sebepl Belirtilmemiş	Cahil / Na-ehil Na-	Başka Yere Gitme	Fasık Olma	Hastalık/ Akıl	Körlük	Kekemelik	Hizmetin Terki	Vakıf Malını	Kat-i Niza	Kanaat Etmeme	İbka	Heva ve Hevesinde	Rağbet Etmeme	Cemaatin Nefretinden	Yalancılıkla Meşhur	Vakıfın Şartının Hilafı	İki Farklı Yerde	İhtida	Eşkıyalık / Erazilbaşı	Esnaf /Sipahi	Ulemanın İtiraz	Şabb- Emred	Şarap İçme/ Efal-i	Yevmiyeye Zam	Toplam	
H. 1115 (1703/17 04)	5	-	-	3	1	6	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21
H. 1116 (1704/17 05)	6	-	-	9	-	5	1	1	-	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	31
H. 1117 (1705/17 06)	8	-	-	1 1	3	1 4	2	-	-	2	8	1	-	1	-	-	-	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55
H. 1118 (1706/17 07)	3	-	-	1 0	4	9	-	-	1	7	-	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39
H. 1119 (1707/17	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2

(1719/17 20)	6			5	6	5																								4												
H. 1133 (1720/17 21)	2 5	- -	- -	2 7	7 7	1 2	-	1	1	6	2	-	-	-	-	-	7	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	91					
H. 1134 (1721/17 22)	5 4	- -	- -	4 0	1 1	1 5	-	2	2	4	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13 3						
H. 1135 (1722/17 23)	2 9	- -	- -	2 5	5 7	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	82						
H. 1136 (1723/17 24)	3 8	- -	- -	2 2	6 4	1	-	1	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	89						
H. 1137 (1724/17 25)	1 9	- -	- -	1 6	1 3	2 5	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-	86	
H. 1138 (1725/17 26)	3 9	2	-	1 5	7 9	1 9	-	1	3	5	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1		1	97
H. 1139	3	-	-	1	9	3	-	7	1	-	3	-	-	-	-	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10		

Yıl	Ölüm	Çocuksuz Olarak	Öldü Diyerek	Üzerinden Alma	Feragat-Kasr-Yed	İhtiyaç	Yenileme / Tecdid	Beratsız (Bi-Berat)	Beratin Kaybolması	Sebep Belirtilmemiş	Cahil / Na-ehil Na-	Başka Yere	Fasık Olma	Yaşlılık/ Akıl Hastalığı	Körlük	Kekemelik	Hizmetin Terki	Vakıf Malımı	Kat-i Niza	Kanaat Etmeme	İbka	Heva ve Hevesinde	Rağbet Etmeme	Cemaatin Nefretinden	Hilebazlık/	Vakıfın Şartının Hilafı	İki Farklı Yerde	İhtida	Eşkıyalık/ Erazilbaşı	Esnaf /Sipahi	Ulemanın İtiraz Etmesi	Şabb-ı Emred	Şarap İçme/ Efal-i	Yevmiyeye Zam	Toplam	
H. 1146 (1733/17 34)	9	1	-	1 1	8	4	1 7	-	1	-	2	2	-	-	-	-	3	1	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	64
H. 1147 (1734/17 35)	1 9	1	-	1 3	1 0	1 6	9	2	1	-	4	1	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	81
H. 1148 (1735/17 36)	1 0	1	-	1 6	1 2	5	6	-	2	-	-	2	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60
H. 1149 (1736/17 37)	1 6	1	1	8	6	4	2	-	2	-	3	-	-	-	-	-	4	1	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52
H. 1150 (1737/17 38)	2 2	-	-	6	8	2	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	3	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47
H. 1151	2	4	-	7	1	6	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51

(1745/1746)	2																																								
H. 1159 (1746/1747)	2 1	4	-	1 2	1	6	-	-	-	1	1	1	-	1	-	-	5	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	54
H. 1160 (1747/1748)	1 7	-	-	1 1	1 2	7	-	-	-	1	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55
H. 1161 (1748)	3	-	-	3	1	1	-	-	-	-	3	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13		
Yıl	Ölüm	Çocuksuz Olarak	Öldü Diyerek	Üzerinden Alma	Feragat-Kasr-Yed	İhtiyaç	Yenileme / Tecdid	Beratsız (Bi-Berat)	Beratın Kaybolması	Sebep Belirtilmemiş	Cahil / Na-ehil Na-	Başka Yere	Fasık Olma	Yaşlılık/ Akıl	Körlük	Kekemelik	Hizmetin Terki	Vakıf Malını	Kat-i Niza	Tembellik/ Kanaat	İbka	Heva ve Hevesinde	Rağbet Etmeme	Cemaatin	Hilebazlık/	Vâkıfın Şartının	İki Farklı Yerde	İhtida	Eşkyyalık/ Erazilbaşı	Esnaf /Sipahi	Ulemanın İtiraz	Şabb-ı Emred	Şarap İçme/ Efal-i	Yevmiyeye Zam	Toplam						
H. 1162 (1748/1749)	1 7	-	1	8	1 1	4	-	4	-	1	-	1	-	-	-	2	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51		
H. 1163 (1749/1750)	1 1	-	-	5	1 2	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35		

H. 1164 (1750/17 51)	1 2	1	-	3	7	6	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33	
H. 1165 (1751/17 52)	2 0	-	-	-	1 1	5	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39		
H. 1166 (1752/17 53)	2 0	-	-	3	3	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31		
H. 1168 (1754/17 55)	7 8	-	1	4	1 8	7	9 5	-	2	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13 7		
H. 1169 (1755/17 56)	1 3	-	-	7	2	1	8 7	1	1	1	-	2	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12 5		
H. 1170 (1756/17 57)	1 1	3	-	6	1 0	6	3 4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	72		
H. 1171 (1757/17 58)	1 0	2	-	3	8	4	5 3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	85

H. 1172 (1758/1759)	8	1	1	3	6	3	3	-	-	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70
H. 1173 (1759/1760)	8	3	-	3	1	-	2	-	5	1	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	59
H. 1174 (1760/1761)	1	4	-	5	6	4	1	-	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	54
H. 1175 (1761/1762)	1	2	1	1	5	2	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28
H. 1176 (1762/1763)	1	4	-	4	7	4	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	35
H. 1177 (1763/1764)	1	3	-	6	2	5	2	-	-	2	3	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42
H. 1178 (1764/1765)	2	4	-	6	1	6	9	-	-	1	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64

H. 1179 (1765/17 66)	2 0	1 4	1	1 0	7	7	4	-	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	69
Yıl	Ölüm	Çocuksuz	Olarak	Üzerinden Alma	Feragat-Kasr-Yed	İhtiyaç	Yenileme / Tecdid	Beratsız (Bi-Berat)	Beratın Kaybolması-	Sebepl Belirtilmemiş	Cahil / Na-ehil Na-	Başka Yere	Fasık Olma	Yaşlılık/ Akıl	Körlük	Kekemelik	Hizmetin Terki	Vakıf Malını	Kat-i Niza	Tembellik/ Kanaat	İbka	Heva ve Hevesinde	Rağbet Etmeme	Cemaatin	Hilebazlık/	Vakıfın Şartının	İlki Farklı Yerde	İhtida	Eşkıyalık/ Erazilbaşı	Esnaf /Sipahi	Esnafın/Ulemanın	Şabb-ı Emred	Rüşvet/Şarap İçme/	Yevmiyeye Zam	Toplam
H. 1180 (1766/17 67)	1 2	4	-	9	4	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	34
H. 1181 (1767/17 68)	6	1	-	5	1	4	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20
H. 1182 (1768/17 69)	5	5	-	7	4	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27
H. 1183 (1769/17 70)	3	3	-	4	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16
H. 1184	2	2	-	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	13

H. 1197 (1782/1783)	6	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
H. 1198 (1783/1784)	4	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	
H. 1199 (1784/1785)	1 0	-	-	3	6	7	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	
H. 1200 (1785/1786)	4	-	-	-	-	1	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	
H. 1201 (1786/1787)	6	3	-	-	5	2	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	19	
H. 1202 (1787/1788)	2 0	3	-	1	6	8	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	41	
H. 1203 (1788/1789)	1 3	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	

H. 1204 (1789/17 90)	5	3	-	-	2	2	-	-	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	18
H. 1205 (1790/17 91)	3	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
H. 1206 (1791/17 92)	3	-	-	-	7	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
H. 1207 (1792/17 93)	7	1	-	-	5	1	-	-	1	2																										17
H. 1208 (1793/17 94)	4																																			4
H. 1209 (1794/17 95)	3				2					1																										6
H. 1210 (1795/17 96)	4			1	2	4																														11

H. 1211 (1796/1797)	3					2																																	5
H. 1212 (1797/1798)	3	3			2	2																																10	
H. 1213 (1798/1799)	1																																					1	
H. 1214 (1799/1800)	4	1		1		7					1																											14	
H. 1214 (1800/1801)	2	2																																				4	
Toplam	14	13	9	67	61	59	68	52	86	12	86	29	1	4	1	1	11	12	4	6	18	1	24	4	6	1	1	1	9	3	2	1	3	6	47				

TabloII: Hurufat Defterleri 'ndeki Tevcih Kayıtlarının Analizi